

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/2 2025 s. 510-522, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**ELİF ŞAFAK'IN KAYIP AĞAÇLAR ADASI ROMANINDA POSTMODERN
EKOLOJİYİ ÇÖZÜMLEMEK**

Mustafa KARABULUT*

Zehra Nur CANPOLAT**

Geliş Tarihi: 17 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 6 Mart 2025

Öz

Ekoeleştiri, 1970'li yıllardan itibaren disiplinlerarası bir çevresel eleştiri hareketi olarak ortaya çıkmış ve çevre aktivizmi ile ilişkilendirilmiştir. Zamanla edebiyat alanında da doğa ile kurulan ilişkiler bağlamında önemli bir tartışma eksenini hâline gelen bu yaklaşım, özellikle ekolojik temaların edebî metinlerde nasıl temsil edildiğini incelemektedir. Elif Şafak'ın *Kayıp Ağaçlar Adası* adlı romanı, postmodern anlatı teknikleriyle kurgulanmış bir *iklimkurgu* (*climate fiction*) örneği olarak ekolojik meseleleri merkeze almaktadır. Bu çalışmada, öncelikle 1974'te meydana gelen iç çatışmanın Kıbrıs Adası'nda yalnızca insan toplulukları üzerindeki değil, diğer canlı türleri ve romanın anlatıcısı konumundaki İncir Ağacı üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Ardından romanın başat karakterlerinden Defne'nin ölümüyle şekillenen ekolojik keder ve yas kavramları ele alınacaktır. Son olarak yazarın kurguladığı çevreci estetik dil çerçevesinde, *hipernesne* (*hyperobject*) kavramı bağlamında iklim değişikliği ve ekolojik belirsizlik sorunsallaştırılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Elif Şafak, Kayıp Ağaçlar Adası romanı, ekoloji, postmodern roman.

**ANALYZING POSTMODERN ECOLOGY IN ELIF SHAFAK'S
NOVEL *THE ISLAND OF MISSING TREES***

Abstract

Ecocriticism is a form of environmental activism that has been explored across various disciplines worldwide since the 1970s. Over time, this movement has gained prominence in literary studies, particularly in its engagement with representations of nature. Ecocriticism examines how different literary works depict and interact with the natural world. Elif Şafak's latest novel, *The Island of Missing Trees*, exemplifies climate fiction through its postmodern narrative techniques, placing ecology at the heart of the story. This study first explores the environmental impact of the 1974 Cyprus conflict, not only on humans but also on other living beings, particularly the Fig Tree, the novel's primary narrator. Subsequently, it examines the themes of ecological grief and mourning, intertwined with the death of Defne, one of the main characters. Finally, the study addresses

* Prof. Dr.; Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, mkarabulut@adiyaman.edu.tr.

** Adıyaman Üniversitesi, zehranur1654@gmail.com.

climate change and ecological uncertainty as hyperobjects, analyzed through the novel's environmental aesthetic.

Keywords: Elif Shafak, *The Island of Missing Trees* novel, ecology, postmodern novel.

Giriş

Ekoloji, organizmaların birbirleriyle ve içinde bulundukları çevreyle kurdukları etkileşimleri inceleyen bilim dalıdır. Disiplinlerarası bir alan olan ekoloji, ekoeleştiri, çevre etiği, ekofeminizm ve politik ekoloji gibi alt dallarla da yakından ilişkilidir. Modern çevreci hareketin başlangıcı, Rachel Carson'ın *Sessiz Bahar* (1962) adlı eserindeki “Yarının Masalı” başlıklı bölümle ilişkilendirilmiştir (Garrard, 2020, s. 13). Söz konusu bölümde, başlangıçta doğayla uyum içinde yaşayan bir kasabanın, hastalık ve ölümün yayılmasıyla ekolojik bir çöküş sürecine sürüklendiği anlatılmaktadır. Carson'a göre bu ekolojik yıkımın temel nedeni, II. Dünya Savaşı sonrasında tarımsal zararlılarla mücadelede yaygın biçimde kullanılan DDT, aldrin ve dieldrin gibi kimyasal maddelerdir (2020, s. 14). Yazarın bu tespitleri, bilim çevrelerinde zamanla kabul görmüş ve toplumda artan çevresel farkındalığın etkisiyle daha az zarar veren kimyasal ilaçların üretimine geçilmiştir. Bu bağlamda, Carson'ın eserinde çevresel dönüşümlere dikkat çekmesi, kullandığı retorik stratejiler ve pastoral imgeler, edebiyat incelemelerinin bir konusu hâline gelmiştir. Ekoeleştirin temel tanımı ise *The Ecocriticism Reader (Ekoeleştiri Okuyucusu)* (1996) adlı antolojinin giriş bölümünde çeşitli edebî kuramlarla ilişkilendirilerek kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

“Ekoeleştiri nedir? En basit tanımıyla, edebiyat ile fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Tıpkı feminist eleştirinin dili ve edebiyatı toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirmesi ya da Marksist eleştirinin metin çözümlemelerine üretim biçimleri ve ekonomik sınıflar ekseninde bir bilinç katması gibi, ekoeleştiri de edebiyat çalışmalarına doğa merkezli bir yaklaşım kazandırmaktadır” (Glottfelty, 1996, s. xviii).

Terim, “ekoloji” ve “eleştiri” sözcüklerinin kısaltılarak bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yavuz'a göre, bu kuramın ortaya çıkışı, Sanayi Devrimi sonrası hızla artan fabrikalaşma ve buna bağlı olarak ekolojik dengenin giderek bozulmasıyla ilişkilidir (2019, s. 246). İnsan, bir parçası olduğu doğanın tahribatına daha fazla kayıtsız kalamamış ve geç de olsa bu konuda duyarlılık göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda ekoeleştiri, doğanın göz ardı edilmesine karşı bir duruş sergileyerek modernleşme ve teknolojik gelişmelerin yol açtığı ekolojik tahribata eleştirel bir perspektifle yaklaşmaktadır. “Ekoeleştiri, verili olanla (doğa) inşa edilmiş olan (kültür) arasındaki bağlantıları, özellikle de dil ve edebiyatın kültürel eserlerini konu alır ve bu eserlerde insanın fiziksel dünyayla olan ilişkisini, onu nasıl etkilediğini ya da ondan nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaya çalışır” (Sazyek, 2022, s. 591). Burada önemli olan, edebî eserde doğanın nasıl temsil edildiğini ortaya koymak ve eserdeki ekolojik unsurları belirtmektir.

Glottfelty'nin derlediği antolojiye yeniden bakıldığında, ekoeleştiri kuramcılarının temel sorularının edebî türler ile doğa arasındaki ilişki çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Bu soruların ilki, incelenen edebî eserde doğanın nasıl temsil edildiğidir. Bunu takiben, fiziksel çevrenin olay örgüsündeki rolü ve eserde ifade edilen değerlerin ekolojik bilgelikle ne ölçüde örtüştüğü sorgulanır. Ayrıca toprağa yönelik kullanılan metaforların doğayla kurulan ilişkiye nasıl yön verdiği gibi meseleler de tartışma kapsamına dâhil edilir. Eleştirel sorgulamalar, doğa yazınının belirli bir tür olarak nasıl nitelendirildiği, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi

kategorilere ek olarak yeryüzünün yeni bir eleştirel perspektif hâline gelip gelemeyeceği ve erkeklerin doğaya ilişkin yazınlarının kadınlardan farklı olup olmadığı gibi konular etrafında genişlemektedir (Glotfelty, 1996, s. xix). Bu tür sorular doğrultusunda yapılan araştırmalar, ekoeleştirelin tarihsel gelişimini üç temel evrede ele almaktadır. İlk evrede, doğanın hangi biçimlerde ve hangi gerekçelerle “öteki” olarak konumlandırıldığı incelenir. Bu aşama, özellikle İngiliz edebiyatı ve Amerikan çalışmaları disiplinlerinde yankı bulmuş olup Amerikan doğa yazını, pastoral yaşam teması ve Romantik akım eserleri üzerine yapılan analizlerle şekillenmiştir (Köroğlu, 2023, s. 215). Bu faaliyetler neticesinde ekoeleştirelin ana çerçevesi de çizilmiş olur.

Türkiye’de ekoeleştirel alanında kapsamlı çalışmalar yürüten önemli akademisyenlerden biri Serpil Oppermann’dır. Oppermann, hem saha için geliştirdiği kuramsal sorulara dayanan eserleriyle hem de dünya ve Türk edebiyatı bağlamında ekoeleştirel perspektiften yazılmış makalelerden oluşan antolojileriyle kültür ve edebiyatın doğa ve çevreyle olan ilişkisini derinlemesine incelemiştir. Oppermann’a göre, ekoeleştirelin ikinci evresinde, birinci evrede merkezde olan “doğal çevre” kavramının yerine “kültürel çevre” anlayışı benimsenmiştir (2012, s. 22). Bu aşamada, ekoeleştirelin kapsamı genişleyerek çevre adaleti, çevre etiği, kentsel ekoeleştirel ve kültür ile edebiyatta toksik söylem gibi kavramlar tartışılmaya başlanmıştır. Üçüncü evrede ise ekoeleştirel, posthümanist bir çerçevede şekillenerek kültürel farklılıkları gözetken, çoğulcu bir yaklaşımı benimseyen bir yönelim kazanmıştır. İkinci evrede öne çıkan kavramlara ek olarak postkolonyal ekoeleştirel ile eleştirel hayvan ve bitki çalışmaları da bu dönemin temel konuları arasına dâhil olmuştur. Böylece ekoeleştirel, kapsamını genişleterek postmodern bir perspektife evrilmiştir. Oppermann ekoeleştirelin bazı kuramsal eksiklikler barındırdığını kabul etmekle birlikte, bu alanın gerçekçilik akımının kavramsal sınırlarına bağlı kalmaması gerektiğini vurgular. Ona göre, gerçekliğe ilişkin değerlendirmeler zaman içinde değişkenlik gösterebilir ve postmodern ekoeleştirelin çok katmanlı yapısı, disiplinler arası yeni araştırmalar için son derece verimli bir zemin sunmaktadır (2012, s. 33-34). Böylece ekoeleştirel çok boyutlu bir şekilde gelişmeye devam etmektedir.

Ekoeleştirel, Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren akademik çalışmalarda daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Bu alandaki araştırmaların kapsamı geniş olmakla birlikte, makalenin sınırları gereği tümüne ayrıntılı şekilde değinmek mümkün değildir. Ancak çağdaş Türk edebiyatında ekolojik duyarlılıkla kaleme alınan eserler, doğaya yönelik artan hassasiyetin edebiyattaki yansımaları ortaya koymaktadır. Latife Tekin, Buket Uzuner, Hasan Ali Toptaş, Gülayşe Koçak, Oya Baydar, Barış Bıçakçı, Çiler İlhan ve Deniz Gezgin gibi yazarlar, ekolojik bilinçle eser veren isimler arasındadır.

Makalenin odağında yer alan *Kayıp Ağaçlar Adası*, Elif Şafak tarafından kaleme alınmış bir iklimkurgu romanıdır. İklimkurgu, doğaya yönelen ilginin eserin yalnızca bir parçası değil, bütünü olduğu bir anlatı biçimine işaret eder. Bu terim, akademisyen Kerim Can Yazgünoğlu tarafından Türkçeye kazandırılmış olup İngilizcede *climate fiction* olarak adlandırılmaktadır. İklimkurgu, yakın ya da uzak gelecekte geçen, antroposen kavramını sorgulayan, insanlığın karşı karşıya olduğu çevresel sorunları ele alan, iklim, sermaye ve teknoloji arasındaki ilişkiyi irdeleyen bir edebiyat türüdür (Yazgünoğlu, 2022, s. 41). David Brin, Dianne Cook, Chris Beckett ve Margaret Atwood gibi yazarlar, İngiliz ve Amerikan edebiyatı sahasında bu türün gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Elif Şafak da hem Türk hem İngiliz vatandaşı bir yazar olarak bu akımdan beslenerek son romanını yayımlamıştır.

Kayıp Ağaçlar Adası, metinlerarasılığı merkeze alan, üstkurmaca teknikleriyle örülmüş, bir incir ağacının anlatıcısı olduğu ve Ada karakterinin yanı sıra tanrısal anlatıcısının da sesinin duyulduğu çoksesli bir postmodern romandır. Bu çalışmada amaçlanan, söz konusu iklimkurgu romanının doğanın sosyal ve kültürel inşası, ekolojik keder ve yas ile hipernesne olarak deneyimlenen iklim krizi gibi meseleleri nasıl ele aldığını açımlayarak, yazarın bu temaları nasıl estetik bir dil aracılığıyla işlediğini incelemektir.

1. Doğanın Toplumsal ve Kültürel İnşası

Kayıp Ağaçlar Adası, “Ada” başlıklı giriş bölümü dışında altı ana bölümden oluşmaktadır: “Bir Ağaç Nasıl Gömülür?”, “Kökler”, “Gövde”, “Dallar”, “Ekosistem” ve “Bir Ağaç Gömüldüğü Yerden Nasıl Çıkarılır?”. Roman, bu bölümlerin ardından “Okuyucuya Notlar”, “Sözlük” ve “Teşekkür” kısımlarıyla tamamlanmaktadır. Elif Şafak, bu eserinde 1974 yılında Kıbrıs’ta yaşanan iç çatışmayı tarihsel arka plan olarak kullanarak, Defne isimli bir Türk kıızı ile Rum delikanlısı Kostas Kazantzakis arasındaki imkânsız aşkı merkeze alır. Çiftin evlenmesine her iki tarafın ailesi de milliyet farkı nedeniyle karşı çıkar ve Kıbrıs’taki savaş, onların yollarını zorunlu olarak ayırır. Kostas, İngiltere’deki amcasına sığınırken, Defne Kıbrıs’ta kalır ve hamile olduğunu çok sonradan öğrenir. İlişkilerini mahallelerinden uzakta, Mutlu İncir Tavernası’nda sürdüren çiftin gizli aşkına, bu taverna sahipleri Yusuf ve Yorgos tanıklık eder. Defne, ailesinden gizli bir şekilde doğurduğu bebeğini bir süre bu ikiliye emanet eder, ardından bebek İngiliz bir aileye evlatlık verilir. Defne, Kostas’a duyduğu aşkı kalbine gömerek hayatına devam etmek zorunda kalır. Ancak yıllar sonra, 2000’li yıllarda Kostas, onu bulmak için Kıbrıs’a geri döner. O dönemde Kayıp Şahıslar Komitesi’nde görev yapan Defne, artık yaşama sevincini büyük ölçüde yitirmiş, melankolik bir kadına dönüşmüştür. Zorlu bir sürecin ardından çift, aşklarına kaldıkları yerden devam etme kararı alır ve tavernada çürümeye yüz tutmuş olan, romanın anlatıcısı İncir Ağacı’ndan bir çelik alarak Londra’ya taşınır. Burada, Ada ismini verdikleri bir kız çocukları olur.

Bir süre mutlu bir yaşam sürdüren aile, Defne’nin Kıbrıs’taki travmatik geçmişinden kopamaması nedeniyle parçalanır. Psikolojik sorunlar yaşayan genç kadın, zamanla psikiyatrik ilaçlar ve alkol bağımlılığına sürüklenir ve hayatını kaybeder. Geride, geçmişiyle bağ kurmakta zorlanan ergenlik çağındaki kıızı Ada ile yaşlı bir eş bırakır. Annesinin ölümü nedeniyle içine kapanan Ada, tarih öğretmeninin verdiği bir ödev karşısında çıkmaza girer. Ancak yıllar sonra, ailesini ziyarete gelen teyzesi Meryem ile yaptığı röportaj sayesinde bu çıkmazı aşmaya başlar. Romanın olay örgüsü, sadece bireysel ve toplumsal travmalarla değil, aynı zamanda hem dünyada hem de Kıbrıs’ta yaşanan ekolojik yıkımla da doğrudan ilişkilidir. Anlatıcı olarak bir incir ağacının sesinin kullanılması, romanı yalnızca postmodern anlatım teknikleri açısından değil, aynı zamanda iklimkurgu bağlamında da özgün bir eser hâline getirmektedir. Bu yönüyle *Kayıp Ağaçlar Adası*, Türk edebiyatında iklimkurgu türünün önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Eserde Ada’nın anlatımına geçmeden önce, iki önemli epigraf yer alır. İlki, Pablo Neruda’nın *Yaşadığımı İtiraf Ediyorum* adlı otobiyografisinden alınmıştır: “Şili ormanını tanımayan, bu dünyayı da tanımıyor demektir. İşte bu dünyadan, bu sessizlikten çıktım yola ben... Dünya için şarkılar söylemeye” (2012, s. 13). Neruda’nın metninde Şili ormanları, yalnızca fiziksel bir mekân değil, aynı zamanda büyümlü bir evren gibidir. Çocukluk yıllarını geçirdiği Temuco’daki ormanları kutsal bir tapınak gibi algılayan şair için bu kadim doğa

parçası, hafızanın ve zamanın taşıyıcısıdır. Bu bağlamda orman, yalnızca doğal bir habitat değil, aynı zamanda derin bir bilgelik kaynağıdır.

İkinci epigraf ise William Shakespeare'in *Macbeth* oyunundan, Lady Macbeth'in şu sözleridir: "İlle kan ister, kan kanı ister demişler. Taşların kımıldadığı olmuştur, ağaçların da konuştuğu" (2003, s. 87). Shakespeare'in metninde doğa, yalnızca bir arka plan değil, insan eylemlerine tanıklık eden ve zaman zaman tepki veren aktif bir unsurdur. Lady Macbeth'in bu repliği, doğanın şiddet ve adaletsizlik karşısında sessiz kalmadığını, aksine hatırlayan, tepki veren bir özne olarak varlık gösterdiğini düşündürür. Doğa, Macbeth çiftinin işlediği suçları unutmaz. Birnam Ormanı'nın hareket etmesi, doğanın adaletin bir parçası hâline geldiğini dramatik biçimde gösterir. Bu yorum, doğanın insan merkezli anlatılarda yalnızca bir dekor olmadığını, aksine etik ihlallere tepki veren bir varlık olarak da ele alınabileceğini ortaya koyar.

Bu iki epigraf, romanın ekolojik alt metnine dair ipuçları sunar. Ardından gelen yazar ithafı ise anlatının temel yaklaşımını pekiştirir: "Dünyanın her yerindeki kökünden koparılmış, yeniden köklenmiş, köksüz göçmen ve sürgünlere ve anılarımıza kök salmış, geride bıraktığımız ağaçlara..." (Şafak, 2023, s. 15). Bu ithaf, insanı merkeze alan antroposentrik bakış açısını reddederek, doğa merkezli bir yaklaşımın sinyallerini verir. Devamında ise romanın ana karakterlerinden Defne ve Kostas'ın kızı Ada, adını aldığı Kıbrıs'ı ilk ve son kez anlatıcı olarak betimler. Kurgunun temelini özetleyen bu pasaj, Ada'nın hiç göremediği ancak ruhunda derin bir özlem yaratan Kıbrıs'a olan duygusal bağını açığa çıkarır. "Lefkoşa, dünyanın tel örgülerle bölünmüş tek başkenti" (Şafak, 2023, s. 19) diyerek 1974 Barış Harekâtı sonrasında yaşanan toplumsal krizi ve ekolojik yıkımı iç içe geçirerek aktarır.

Postmodern anlatı teknikleriyle kurgulanan romanın çoğulcu seslerinden biri de İncir Ağacı'dır. Ada'nın babası Kostas Kazantzakis'in siyasi gerilimden kaçarak yerleştiği İngiltere'ye taşınan bu ağaç, yalnızca bir doğal varlık değil, aynı zamanda anlatının merkezinde yer alan bir hikâye anlatıcısıdır. Böylece roman, "okuyucuya çeşitli insan seslerinin yanı sıra insan olmayan varlıklara ait sesleri de duyma fırsatı verir" (Ouzoun, 2024, s. 28). Kıbrıslı Rum Kostas ile Türk Defne'nin ailelerinin onaylamadığı aşkını aktaran İncir Ağacı, yalnızca bireysel bir hikâyeye değil, adadaki siyasi atmosferin, İngiliz askerî müdahalelerinin ve çatışmaların doğa üzerindeki yıkıcı etkilerine de tanıklık eder. Böylece ekolojik hafızanın taşıyıcısı hâline gelir.

Romanın zaman kurgusu, postmodern anlatının karakteristik özelliklerinden biri olarak lineer bir akış yerine parçalı bir yapı sergiler. 2010'ların sonundaki Londra'dan, 2000'lerin başındaki Kıbrıs'a ve 1974'e uzanan zaman sıçramaları, hem karakterlerin hikâyesini hem de doğanın bu süreçlerde geçirdiği dönüşümleri gözler önüne serer. Bir zamanlar yemyeşil olan Kıbrıs Adası'nda birçok kuş türü yok olmuş, doğa geri dönülmez şekilde tahrip edilmiştir. Öte yandan, günümüz İngiltere'sinde yaşanan iklim krizinin etkileri de anlatının arka planında belirgin bir şekilde hissedilir. Ancak iklim değişikliği burada sadece bir tema olarak kalmaz; anlatının temel öğelerini yeniden biçimlendirir, mekânı edilgen bir unsur olmaktan çıkararak anlatının etkin bir aktörüne dönüştürür. Bu bağlamda yaklaşmakta olan Hera Fırtınası, annesinin ani ölümüyle sarsılan ve sınıfta ansızın çılgık atan Ada ile özdeşleştirilir. Nasıl ki doğa fırtına öncesinde sessizliğe gömülürse, Ada da büyük bir ruhsal çöküşün içinde sıkışıp kalmıştır.

Mitolojik göndermelerle beslenen anlatıda, Hera figürü romanın ekofeminist bakış açısını ortaya koyar. Yunan mitolojisinde evlilik, kadınlık ve doğurganlık ile ilişkilendirilen

Hera, aynı zamanda öfkesi, kıskançlığı ve intikamcı yönleriyle de tanınır. Geleneksel bakış açısı onu çoğunlukla “kıskanç eş” stereotipi içinde değerlendirirken, ekofeminist bir perspektifle bakıldığında Hera, ataerkil tanrılar düzenine karşı duran bir figür olarak yorumlanabilir. Ekofeminist teori, tarih boyunca doğa ve kadınların benzer tahakküm sistemlerine maruz kaldığını öne sürer; ataerkil yapı hem kadınlar hem de doğa üzerinde bir egemenlik kurmuştur. Hera’nın Zeus’a karşı verdiği mücadele, bu tahakküme direnişin mitolojik bir yansıması olarak okunabilir. Val Plumwood’un doğa-kültür ikiliğine dair analizleri, bu bakış açısını destekler. Plumwood’a göre Batı düşüncesi, doğayı insanın kontrol etmesi gereken bir “öteki” olarak konumlandırmıştır (2017, s. 65). Aynı mantık kadınlar için de geçerlidir; tarih boyunca kadınlar da doğa gibi metalaştırılmış, denetim altına alınması gereken varlıklar olarak görülmüştür.

Metnin ana karakterlerinden Ada’nın yanı sıra, annesi Defne, Defne’nin ablası Meryem, Kostas’ın annesi Panagiota (Yunancada “Bakire Meryem” anlamına gelir) ve dişi bir ağaç olan İncir Ağacı gibi figürler aracılığıyla, doğanın dişil gücüne yapılan göndermeler metin boyunca hissedilir. Ancak Şafak, doğayı tüm varlıkları kucaklayan ve sınır tanımayan bir güç olarak inşa etmesine rağmen, örtük bir biçimde kolonileşmiş ve hiyerarşik bir düzen benimseyen karınca sistemini över (Şafak, 2023, s. 333-334). Bu yaklaşım, bir noktada İngiliz monarşisine duyulan bir sempatiyi de içinde barındırır.

2. Ekolojik Keder ve Yas

İklim araştırmacısı ve psikolog Renee Lertzman, *Environmental Melancholia: Psychoanalytic Dimensions of Engagement* (Çevresel Melankoli: İlişkilenmenin Psikanalitik Boyutları, 2015) adlı öncü eserinde psikolojinin birey, sınıf, köken ve toplumsal cinsiyet gibi kategorilerle derin bir bağ kurduğunu; ancak insan dışı varlıklar, hayvanlar, bitkiler ve genel anlamda yeryüzü ile oldukça sınırlı ve yavaş bir ilişki geliştirdiğini öne sürer (2015, s. 25, Akt. İbrişim, 2023, s. 227). Lertzman’ın bu saptaması, ekolojik öteki olarak adlandırılan tüm canlıların acı ve kederini insanın kavrayabilmesi adına önemli bir çıkış noktasıdır. Benzer şekilde romanda yalnızca insan duygularına değil, doğadaki tüm varlıkların hislerine de yer verilir. Keder, kıskançlık, öfke gibi olumsuz duygular kadar aşk, sevgi ve neşe gibi olumlu duygulara da sahip bir figür olarak resmedilen İncir Ağacı’nın yanı sıra, karıncalar, ötücü kuşlar, kelebekler ve zeytin ağaçları da birer fail (agent) olarak anlatıya dâhil edilir. Elif Şafak, bu anlatım tercihiyle iklimkurgusunu estetik bir zemine oturtur ve doğanın her unsurunun bir dili olduğunu, kozmosun iç içe geçmiş unsurlarının sürekli bir iletişim hâlinde bulunduğunu hissettirir. Bu bağlamda insan, doğanın merkezinde değil; döngünün bir parçasıdır.

Devletlerin savaş politikaları yalnızca insanlara zarar vermekle kalmaz, doğadaki ekosistemleri ve habitatlarında huzur içinde yaşam süren diğer canlıları da tahrip eder. Üstelik bu yıkım yalnızca fiziksel değil, psikolojiktir de. Bunu en iyi şekilde, Kostas’ın Kıbrıs’tan çürümek üzereyken kurtardığı İncir Ağacı’nın şu sözlerinde görmek mümkündür:

Doğada her şey her zaman konuşur. Meyve yarasaları, balarıları, yabankeçileri, suyılanları... Kimisi çılgık atar, kimisi cıyaklar, kimisi de gıklar, bağırır, vıraklar ya da cıvırlar. Kayalar gümbürder, omcalar hışırda. Tuz gölleri, savaş ve dönüş hikâyeleri anlatır; meltem estiğinde yabangülleri hep bir ağızdan şarkılar söyler; narenciye bahçeleri sonsuz gençliğe kaside okur. Anavatanlarımızın seslerinin zihnimizdeki yankıları asla durmaz. Gittiğimiz her yere taşırız onları. Bugün hâlâ burada, Londra’da, bu mezara gömülüyken aynı sesleri duyabiliyorum ve gecenin içinde tehlikeli bir şekilde başını alıp gittiğini fark eden bir uyurgezer gibi titreyerek uyanıyorum. (Şafak, 2023, s. 389)

Bu çerçevede ekolojik keder, insanı doğadaki diğer tüm canlılardan ayrı bir varlık olarak görmek yerine, onun da bu büyük bütünün içinde bir parça olduğunu vurgular. Kederi yalnızca insana özgü bir duygu olarak ele almak yerine, doğadaki tüm varlıkların bu hissi deneyimleyebileceğini anlamayı gerektirir.

Romanın temel izleği, keder kadar yas kavramı etrafında da şekillenmektedir. Ada'nın annesi ve Kostas'ın büyük aşkı Defne'nin psikiyatrik ilaçları alkolle birlikte kullanması sonucu hayatını kaybetmesi, baba ve kız arasında derin bir duygusal mesafe oluşturur. Bu mesafenin aşılması ise, Defne'yi Rum biriyle evlendiği için aforoz eden ailesinden ablası Meryem'in Londra'ya gelişiyle mümkün olacaktır. Ancak öncesinde, tanrısal anlatıcı, Londra'da meydana gelen Hera Kasırgası'nı Tufan mitos ve Nuh Tufanı kıssası ile metinlerarası bir bağlamda ilişkilendirerek Ada ve Kostas'ta yarattığı huzursuz ruh hâlini aktarır. Bu yas sürecine, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda hayatını kaybedenlerin ve kayıpların acısı da eklenmektedir.

Sigmund Freud'un "Yas ve Melankoli" (1917) adlı makalesinde ele aldığı yas kavramı, bireyin sevdiği bir yakınının veya vatan, özgürlük, idealler gibi soyut değerlerin kaybına verdiği karmaşık bir tepki olarak değerlendirilir (2014, s. 18). Annesinin ani ölümü karşısında Ada da benzer bir ruh hâline bürünerek depresif ve içe kapanık bir tutum sergilemektedir. Karabulut'un belirttiği üzere, ölüm karşısında çaresiz kalan insan, kendi varoluşunun özünü yine kendisi inşa etmek durumundadır (2011, s. 976). Benzer şekilde doğası gereği sessiz bir karaktere sahip olan Kostas, yas sürecini mesleğinin temel ilkelerine yaslanarak deneyimler. Bir botanik uzmanı olarak, eşinin kaybının yarattığı derin acıyı bahçesinde doğa ile kurduğu ilişki üzerinden sağıltmaya çalışır. Bu bağlamda Kıbrıs'tan Londra'ya getirdiği İncir Ağacı'nı kışın sert koşullarından korumak için toprağa gömerek yasını fiziksel bir ritüele dönüştürür ve her gün ağacın başında âdeta nöbet tutar.

Judith Butler ise şiddet, etik ve yas kavramlarını ele aldığı *Kırılğan Hayat* adlı eserinde Freud'un yas kavramını genişleterek, kaybın büyüklüğünün, kaybedilen kişinin toplumsal değerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini vurgular. Butler'a göre beden, yalnızca ölümlülüğün ve kırılğanlığın bir göstergesi değil, aynı zamanda toplumsal fail olmanın da bir ifadesidir. Bu bağlamda, bireyin kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkı sınırlıdır; zira beden, kamusal ve toplumsal bir fenomen olarak inşa edilir. Butler (2005) bu durumu şu şekilde ifade eder:

Beden ölümlülük, yaralanabilirlik, faillik belirtir: Tenimiz ve etimiz bizi başkalarının bakışına olduğu gibi dokunuşuna ve şiddetine de maruz bırakır; bedenlerimiz ise bizi bütün bunların faili ve aracı olma tehlikesine sokar. Kendi bedenlerimiz üzerinde hak sahibi olmak için mücadele etsek de uğrunda mücadele ettiğimiz bedenler hiçbir zaman tam anlamıyla sadece bize ait değildir. Bedenin değişmez bir kamusal boyutu vardır. Kamusal alanda toplumsal bir fenomen olarak kurulan bedenim benimdir ve benim değildir. Daha baştan ötekilerin dünyasına teslim edilen bedenim başkalarının izini taşır, toplumsal yaşamın potasında şekillenmiştir. (s. 41)

Bu çerçevede, yas ve keder yalnızca bireysel bir duygu durumuyla sınırlı kalmaz; aksine, toplumsal hafıza ve politik tarihle kesişerek daha geniş bir bağlamda anlam kazanır.

1974 yılında gerçekleşen çatışmalarda verilen kayıpların yasının yanı sıra kaybolanların izini sürme süreci de yasın kapsamını genişleten unsurlardan biridir. Kostas, Kıbrıs'tan Londra'ya yerleşmesinin ardından Kayıp Şahıslar Komisyonu aracılığıyla bu kayıpların izini sürerken Defne'nin yaşadığı yas süreci, Judith Butler'ın açıkladığı ölçüde derin ve çok katmanlı

bir yapı arz eder. Öte yandan Defne'nin ansızın hayatından çıkan sevgilisinin çocuğunu İngiliz bir aileye evlatlık vermesi, onun için geri dönülmez bir travmaya dönüşerek yaşamını kuşatır ve süreklilik arz eden bir kedere neden olur. Bu derin üzüntü, genç kadını varoluşsal bir çıkmaza sürükler. Defne'nin yaşadığı psikolojik gerilim, kökleri zehir salgılayan bir ağacın toprak üstündeki gövdesini çürütürerek yok oluşunu hızlandırması metaforuyla ele alınabilir. Geçmişin ağır yükü altında ezilen Defne, nihayetinde psikiyatrik ilaçlarla alkolü bir arada kullanarak kendini ölümün eşiğine sürükler. Bununla birlikte, Deniz Gündoğan İbrişim, yas kavramının yalnızca insana içkin bir olgu olarak ele alınmasının eksik bir yaklaşım olduğunu öne sürer (Şafak, 2023, s. 229). İnsan merkezci bir perspektifle değerlendirilen yas kavramının ekolojik yası dışarıda bıraktığını ve dolayısıyla bütüncül bir anlam inşasından uzaklaştığını savunur. Ona göre ekolojik yas, iki temel boyutta ele alınmalıdır: İlk olarak insanın akut veya kronik çevresel tahribata bağlı olarak biyolojik çeşitlilik, ekosistemler ve doğal alanların kaybını fark etmesi veya öngörmesi sonucu ortaya çıkan yas duygusu; ikinci olarak ise, insan dışındaki canlı varlıkların tanıklıklarının tanınması gerekliliği (2023, s. 229).

Roman bağlamında, ekolojik yas kavramı İncir Ağacı'nın anlatı içindeki konumuyla somutlaşır. Bir tavernanın yaşayan bir üyesi olarak kurgulanan bu ağaç, içinde bulunduğu mekânda gerçekleşen olaylara birinci elden tanıklık eder. Mekânın sahipleri Yusuf ve Yiorgos'un elleri bağlanarak bir kuyuya atılması, ağacın derin bir kedere kapılmasına ve giderek zayıflamasına yol açar. Savunmasız kalan İncir Ağacı, gövdesini tüketen canlılara karşı dirençsiz hâle gelerek ölüm sürecine girer. Ancak Kostas, ağacın bir dalını keserek Londra'daki bahçesine diktiğinde, bitki yeni bir yaşam döngüsüne girer. Bu noktada İncir Ağacı, bu kez de vatan özlemiyle varoluşsal bir boşluk yaşamaya başlar. Avustralyalı çevre filozofu Glenn Albrecht tarafından ortaya atılan solastalji kavramı, bu durumu açıklamak için elverişli bir çerçeve sunar. Latince "solacium" (teselli, rahatlama) ile Yunanca "algos" (acı) sözcüklerinden türeyen solastalji, çevresel tahribata bağlı olarak yaşanan psikolojik çöküntüyü ifade eder (2019, s. 38). Romanın ilerleyen bölümlerinde, Kostas yıllar sonra Defne'yi bulmak amacıyla Kıbrıs'a döndüğünde, adadaki ormanlık alanların giderek azaldığını fark eder. Anlatıcı ses, bu ekolojik yıkımı, savaşın doğa üzerindeki etkilerinin bir yansıması olarak değerlendirir. Böylece roman, yas kavramını sadece bireysel kayıplarla sınırlamayıp ekolojik yası da kapsayan çok boyutlu bir perspektif sunar.

3. Hiper Nesneler ve Ekolojik Belirsizlik

Timothy Morton, *Dark Ecology (Karanlık Ekoloji)* (2016) ve diğer çalışmalarında "hipernesne" kavramını kullanarak iklim krizine dair yorumlar geliştirir. Bu kavram, yalnızca küresel ısınma gibi devasa ekolojik sorunları değil, aynı zamanda bu sorunların insan zihni tarafından tam anlamıyla kavranmasının güçlüğü de vurgular. Morton'a göre, iklim krizi mekânsal ve zamansal boyutlarıyla o denli geniş ve karmaşıktır ki, onu tümüyle algılamak veya somutlaştırmak imkânsızdır. Hipernesneler, insanın evrenle kurduğu ilişkiyi kökten yeniden düşünmeyi gerektirir. Sanatın işlevi ise bu krizlere bir çözüm sunmaktan çok, onların karmaşıklığını anlamaya ve onlarla yüzleşmeye imkân tanıyan bir alan açmaktır. Örneğin iklim değişikliği üzerine kurgulanan bir sanat eseri, insanın bu sorundaki yerini kavramasını sağlayacak duygusal ve düşünsel bir çerçeve oluşturabilir (2020, s. 122). Berna Moran, "Sanatçı kendisini dürten, âdeta rahatsız eden, zorlayan birtakım duyguları dile getirmek ihtiyacı içindedir." (1999, s. 129) diyerek sanatçıyı harekete geçiren sebepleri irdeler.

Kayıp Ağaçlar Adası, bu duygusal ve düşünsel alanı inşa eden bir iklimkurgu romanı olarak, antroposenin yeni ekolojisini anlamlandırırken doğa, iklim ve insan ilişkisini tarihteki bir savaşın izleri üzerinden birbirine bağlar. Savaşın ve çevresel yıkımın ada üzerindeki etkileri, ekosistemin büyük ölçekte nasıl zarar gördüğünü ortaya koyar. Adanın ekolojik dengesinde yaşanan kayıplar, insanların kendi küçük dünyalarında farkına varamadıkları hipernesneler olarak okunabilir. Baş anlatıcı olan İncir Ağacı, İngiliz yönetimi tarafından Kıbrıs'ta etnik gruplar arasında fiziksel ayırım oluşturmak için çizilen Yeşil Hat'tı, tarihin geleceğe doğrudan müdahalesi olarak değerlendirir (Şafak, 2023, s. 167). Bu sınır çizgisi, yalnızca siyasi ve toplumsal bir bölünme yaratmakla kalmamış, aynı zamanda ekolojik yıkımla da iç içe geçmiştir. 1974'teki çatışmalar sonrasında adada oluşturulan askerî tampon bölge, toprak kullanımı, su kaynaklarına erişim ve biyoçeşitlilik açısından ciddi sonuçlar doğurmuştur. Örneğin uzun yıllardır ekilmeyen ya da terk edilen araziler zamanla çoraklaşmış ve erozyona uğramıştır. Tarımsal faaliyetlerin bölünmesi, çiftçilerin geleneksel ekim alanlarına erişimini kısıtlamış, böylece yerel ekosistem dengesinde bozulmalara yol açmıştır. Bunun yanı sıra Yeşil Hat'tın su havzalarını ve akiferleri ikiye bölmesi, ada genelinde su yönetimini zorlaştırmış, kurak bir iklime sahip olan Kıbrıs'ta suyun sürdürülebilir kullanımı kritik bir mesele hâline gelmiştir.

Öte yandan Yeşil Hat insan faaliyetlerine büyük ölçüde kapalı olduğu için bazı hayvan ve bitki türleri için mikro-rezerv alanları yaratmıştır. Ancak bu durum her zaman olumlu sonuçlar doğurmamış, bölgedeki kontrolsüz bitki örtüsü büyümesi ve istilacı türlerin yayılması gibi ekolojik dengesizlikler meydana gelmiştir. Ayrıca, askerî varlık ve kara mayınları ekosistemlerin doğal işleyişini engelleyerek habitat kayıplarına yol açmıştır. Yeşil Hat, yalnızca insan topluluklarını değil, ada ekosistemini de bölen bir yapı olarak bazı hayvan türlerinin göç yollarını kesmiş, genetik çeşitliliğin azalmasına ve habitat parçalanmalarına neden olmuştur (Broome, 2005, s. 79).

Roman boyunca Ada'nın tarih öğretmeninin verdiği ödev vesilesiyle ailesinin kökenlerini araştırması, onu derin bir manevi yolculuğa sürükler. Bu süreçte, teyzesi Meryem'in kültürel kodlarıyla annesi Defne'nin değerlerini kıyaslaması, babasının çabasıyla hayatta kalmayı sürdüren İncir Ağacı'nın anlatıya dâhil edilmesi ve romanın üstkurmaca tekniğiyle yapılandırılan finalinde, sesi duyulan ağacın Defne'nin ruhu olarak yorumlanması, metnin beklenmedik sonunu oluşturur. Morton, ekolojiyi geleneksel çevreci yaklaşımlardan farklı bir perspektifle ele alarak doğa ile insan arasında kesin sınırların çizilmesini reddeder. Ona göre doğa, insanın dışında konumlandırılan, idealize edilen bir varlık olmaktan öte, insanla iç içe geçmiş ve dinamik bir gerçekliktir. Morton'un ekolojik bilinç kavramı, doğayla kurulan ilişkinin sorgulanmasını ve bu ilişkinin paradokslarını içerir.

Romanda, ağaç anlatıcı aracılığıyla, okur başlangıçta insan-merkezci bir anlatıya yönlendirilirken, bu yaklaşım aynı zamanda eleştiriye de açılır. Defne'nin ölümünden sonra bilimsel adı *Ficus carica* olan bir incir ağacı formunda yeniden varlık kazanması, anlatının metempsikoz (ruh göçü) kavramına yaptığı göndermelerden biridir. Defne, ağaç metaforu üzerinden yalnızca bireysel varlığını sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda geçmişle gelecek arasında ekolojik bir süreklilik bağı kurar. Bu bağlamda, incir ağacı ekolojik ve kültürel bir bağlantı noktası olarak işlev görür; meyveleri ekosistemin farklı unsurlarına besin sağlarken kökleri toprağı korur, dalları ise çeşitli canlılara barınak sunar. Defne'nin bir ağaca dönüşmesi, insan ve doğa arasındaki sınırların geçirgenliğini vurgularken insan-merkezli varoluş anlayışını aşan bir dönüşüm anlatısı inşa eder. Roman, bu ekolojik sürekliliği Yunan mitolojisiyle de

ilişkilendirerek yeniden yorumlar. Apollo'nun aşkıdan kaçan Daphne'nin defne ağacına dönüşümüne yapılan göndermeyle birlikte, doğa ve aşk arasındaki geleneksel mitolojik bağ yapıbozumcu bir yaklaşımla ters yüz edilir. Ancak bu kez dönüşüm, bir kaçış ya da ceza anlatısı olmaktan çıkarılarak aşkın ve varoluşun sürdürülebilirliği üzerinden yorumlanır. Defne'nin incir ağacı formunda yeniden hayat bulması, mitolojide kadın figürlerinin eksilme veya kaybolma temalarıyla özdeşleşmesine karşıt olarak ekolojik ve kültürel sürekliliğin bir metaforu hâline gelir. Böylece roman, yalnızca mitolojik anlatıları yapıbozuma uğratmakla kalmaz aynı zamanda kadın öznesini doğayla kurduğu üretken bağ üzerinden yeniden konumlandırır.

Anlatının finalinde, Ada'nın Kıbrıs'a yaptığı yolculuk, bireysel hafızadan kolektif hafızaya uzanan bir geçişi simgeler. Yazar, ekolojik temaları yalnızca anlatı düzeyinde işlememiş, aynı zamanda okuyucunun bu alanda derinleşmesine olanak tanıyacak biçimde "Okuyucuya Notlar" başlıklı bir bibliyografya eklemiştir. Bu kaynakça, romanın ekokurgu alanına akademik bir çerçeve kazandırma gayretini yansıtır. Ancak kurmaca bir metin içinde bilimsel bir kaynakçanın yer alması, metnin türsel sınırlarını belirsizleştirerek edebiyat ve akademik söylem arasındaki geçişkenliği artırmaktadır. Romanın sonunda yer alan Yunanca-Türkçe sözlük ve Lefkoşa'da sınır telleri arasında büyüyen kaynanadili kaktüsünün fotoğrafı da bu postmodern anlatı stratejisinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir.

4. Sonuç

Elif Şafak'ın *Kayıp Ağaçlar Adası* romanı, tarih, ekoloji ve kimlik ekseninde şekillenen çok katmanlı bir anlatı olarak kurgulanmıştır. Roman, postmodern anlatı tekniklerinden üstkurmaca, çoklu bakış açısı ve metinlerarasılık gibi unsurları ustalıkla kullanarak bireysel ve toplumsal hafızayı yeniden inşa etmeye yönelik bir anlatı kurar. Ada karakterinin tarih öğretmenin verdiği ödevle başlayan kimlik araştırması, yalnızca kişisel bir keşif süreci değil, aynı zamanda kolektif belleğe ve kültürel mirasa yönelik bir yolculuk olarak da ele alınır. Teyzesi Meryem'in geleneksel anlatıları ile annesi Defne'nin modern değerleri arasındaki gerilim, bireyin kimlik oluşumundaki farklı aidiyet biçimlerini ortaya koyarken doğanın insan yaşamındaki rolü de romanın merkezinde konumlanır.

İklimkurgu bağlamında incelendiğinde roman, geleneksel çevreci anlatılardan farklı bir perspektif sunarak doğa ile insan arasındaki ilişkiyi dikotomik bir düzlemde değerlendirmek yerine ekolojik bilinç aracılığıyla karşılıklı bağımlılık ve süreklilik ekseninde yorumlar. Morton'un ekoloji anlayışına paralel olarak doğa insanın dışında ve ötekileştirilmiş bir varlık değil, insanın varoluşsal döngüsüyle iç içe geçmiş dinamik bir gerçeklik olarak ele alınır. Defne'nin ölümünden sonra incir ağacı formunda yeniden varlık kazanması, biyolojik ve mitolojik göndermelerle pekiştirilen bir metempsikoz anlatısı sunarken aynı zamanda insan-merkezci düşüncenin sınırlarını aşan bir varoluş biçimine işaret eder. İncir ağacı yalnızca bireysel bir yeniden doğuşu değil, ekolojik ve kültürel sürekliliği de temsil ederek doğanın insan sonrası varoluşuna dair derin bir sorgulama sunar.

Mitolojik referanslar açısından, roman, Yunan mitolojisinde kadın bedeninin ağaç formuna dönüşmesini bir eksilme ya da cezalandırma olarak sunan anlatıları yapıbozuma uğratır. Daphne'nin defne ağacına dönüşmesine yapılan gönderme, bu dönüşümü aşk ve doğa arasındaki geleneksel bağın ters yüz edilmesiyle yeniden yorumlar. Ancak bu kez, doğa bir kaçış alanı olmaktan çıkarak bir varoluş mekânına dönüşür. Defne'nin incir ağacı hâline

gelmesi, kadın anlatısını doğa ile iç içe geçmiş sürdürülebilir bir yapı içinde yeniden kurar ve ekolojik sürekliliğin bir metaforu olarak romanın temelini oluşturur.

Romanın sonunda, Ada'nın Kıbrıs'a yaptığı yolculuk, bireysel hafızadan kolektif hafızaya uzanan bir geçişi simgeler. Yazar, ekokurguya dair akademik bir çerçeve oluşturma gayretiyle, romanın sonunda bir bibliyografya sunarak metnin kurmaca ve akademik söylem arasındaki sınırlarını bilinçli bir şekilde bulanıklaştırır. Ayrıca postmodern anlatı tekniklerini destekleyen ek materyaller -Yunanca-Türkçe sözlük ve Lefkoşa'daki sınır hattında büyüyen kaynanadili kaktüsü fotoğrafı- romanı türler arası geçişkenliğin ve anlatının sınırlarını genişleten bir metin hâline getirir. Son kertede, *Kayıp Ağaçlar Adası*, edebî, ekolojik ve mitolojik bağlamları iç içe geçirerek insan ve doğa arasındaki geçirgenliği sorgulayan, kimlik ve hafıza temalarını ekolojik bir süreklilik anlayışıyla bütünleştiren çok katmanlı bir metin olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- Albrecht, G. A. (2019). *Earth emotions: New words for a new world*. New York: Cornell University Press.
- Broome, B. J. (2005). *Yeşil hat üzerine kurulan köprüler*. Lefkoşa: Action Global Communications.
- Butler, J. (2005). *Kırılğan hayat*. Başak Ertür, (çev.), İstanbul: Metis.
- Carson, R. (2004). *Sessiz bahar*. Çağatay Güler, (çev.), Ankara: Palme.
- Freud, S. (2014). *Yas ve melankoli*. Aslı Emirsoy, (çev.), İstanbul: Telos.
- Garrard, G. (2016). *Ekoeleştirir*. Ertuğrul Genç, (çev.), İstanbul: Kolektif Kitap.
- Glotfelty, C. ve Fromm, H. (1996). *The ecocriticism reader*. Atina: The University of Georgia Press.
- İbrişim, D. G. (2023). Ekolojik keder, ekolojik yas ve solastalji. *Beşeri bilimlerin 50 rengi*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi.
- Karabulut, M. (2011). Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerine psikanalitik bir yaklaşım. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 973-988. DOI:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2257>
- Köroğlu, N. (2023). Ekoloji ve ekoeleştirir. *Beşeri bilimlerin 50 rengi*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi.
- Lertzman, R. (2015). *Environmental melancholia: psychoanalytic dimensions of engagement*. Routledge.
- Moran, B. (1999). *Edebiyat kuramları ve eleştirir*. (2. Baskı), İstanbul: İletişim.
- Morton, T. (2016). *Dark ecology*. New York: Columbia University Press.
- Neruda, P. (2004). *Yaşadığımı itiraf ediyorum*. Ahmet Arpad, (çev.), İstanbul: Evrensel.
- Oppermann, S. (2012). *Ekoeleştirir-çevre ve edebiyat*. Ankara: Phoenix.
- Ouzoun, G. (2024). *Disclosing The "Other(s)" in Elif Shafak's The Island of Missing Trees and Christy Lefteri's Songbirds* Master of Arts, İstanbul: Yeditepe University Graduate School of Social Sciences.
- Plumwood, V. (2017). *Femizim ve doğayı çözümlemek*. Başak Ertür, (çev.), İstanbul: Metis.

- Sazyek, E. (2022). Ekoeleştiri kuramı. *Edebiyat Kuram ve Eleştiri (Kuram-Kavram-Kapsam-Yöntem-Uygulama)*. Veysel Şahin, (ed.), Ankara: Akçağ.
- Shakespeare, W. (2003). *Macbeth*. Bülent Bozkurt, (çev.), İstanbul: Remzi.
- Şafak, E. (2023). *Kayıp ağaçlar adası*. Omca A. Korugan, (çev.), İstanbul: Doğan Kitap.
- Yavuz, Y. (2019). Edebiyat ve ekoeleştiri: Latife Tekin'in Manves City ve Sürüklenme adlı romanları. *Edebî Eleştiri Dergisi, Eleştiri Kuramları Özel Sayısı*, 3(3), 245-259, DOI: 10.31465/eeder.567368
- Yazgünoğlu, K. (2022). *İklimkurgu*. İstanbul: Çizgi.

Extended Abstract

Ecocriticism is formed by combining the words ecology and criticism. This theory was essentially a response to the rapidly increasing industrialization after the Industrial Revolution and the consequent deterioration in the ecological balance. Here, there is a stance against the destruction of modernism and technology, not ignoring nature. Ecocriticism became a field of much more research in Turkey in the 2000s. Elif Şafak wrote the novel *The Island of Missing Trees* by utilizing the power of the theory of ecocriticism. This novel is a polyphonic postmodern novel that focuses on intertextuality, where a fig tree tells a story through metafiction, and where the voice of the divine narrator is heard along with the character of Ada. The aim of the study is to examine how the author establishes an aesthetic language by explaining the issues of the social construction of nature, ecological grief and mourning, and the climate crisis experienced as a hyperobject that this climate fiction novel touches upon.

The Island of Missing Trees opens with two important epigraphs before starting with the narration of Ada, one of the main characters of the novel. The first is a quote from Pablo Neruda's *I Confess I Live*, "He who does not know the Chilean forest does not know this world. It was from this world, from this silence that I set out... To sing songs for the world." The second is Lady Macbeth's line from William Shakespeare's *Macbeth*, "They say blood demands blood, blood demands blood. Sometimes stones move, and trees speak." Thus, the first clues about the content are given to the reader who is just starting to read the work. One of the pluralistic voices of the novel, which is a postmodern fiction, is the Fig Tree. The tree, which moves to England, where Ada's father Kostas Kazantzakis has settled to escape political tension, essentially stands at the center of the text as a storyteller. The Fig Tree, which tells the story of the love between Greek Cypriot Kostas and Turkish Defne, which is not allowed by their families because of their nationality, is also a representative of ecological memory as a living being affected by the political atmosphere on the island, the interventions of British soldiers and the destruction of nature caused by the conflict.

In the novel, where the postmodern narrative technique of fragmented time is dominant instead of the linear time flow, the developments in the plot and the traces of the negative transformation experienced by the living beings in nature during this period are read with the jumps between London in the late 2010s, Cyprus in the early 2000s and Cyprus in 1974. Many bird species have become extinct and the island is no longer as green as it used to be. In addition, the effects of the climate crisis experienced in today's England are depicted as a backdrop. The narrative, which intersects with mythological legends on an intertextual level, hints that Şafak has an ecofeminist agenda with her choice of Hera, a difficult goddess. Although there are many characters in the general line of the plot, the reference to the feminine power of nature is dominant throughout the novel, primarily through Ada, Ada's mother Defne, Defne's sister Meryem, Kostas' mother Panagiota (meaning virgin Mary in Greek) and the female tree Fig Tree.

The basis of the novel is grief as well as mourning. The death of Ada's mother and Kostas' only love Defne, as a result of an overdose of psychiatric medication, builds an invisible wall between father and daughter. Ada is in exactly this state of mind after her mother's sudden death. She is depressed and experiences an indescribable introversion towards the outside world.

For this reason, she claims that the concept of mourning, which is approached with an anthropocentric approach, is not holistic because it does not include ecological mourning. Throughout the novel, Ada's spiritual journey, which begins with her tracing her family's roots as required by the homework given by her history teacher, her aunt Meryem's comparison of her aunt Defne's values with the cultural codes that guide her on this journey, the Fig Tree that holds on to life with her father's efforts,

and the fact that Defne's spirit is the tree whose voice we hear in the final of the novel, which is actually connected to metafiction as a postmodern narrative technique, are the bright side of the novel. An example of climate fiction, *The Island of Missing Trees*, is a work written by Elif Shafak, inspired by the ecopolitics and other ideological agendas in the world, and constructed by constructing an intense, impressive and aesthetic language using postmodern techniques, and emphasizes the ontological and ethical side of literature.

The novel, which socially shapes nature, addresses the concepts of ecological grief and mourning not only from a human perspective but also in a depth that will encompass the entire cosmos, and draws attention to how the climate crisis is experienced as a hyperobject in the Anthropocene era, stands in a valuable place for the newly developing field of ecocriticism. In this study, the stages of ecocriticism, which has developed as a new theory of criticism especially for the field of Turkish literature, were first discussed. Then, Elif Shafak's novel, which was first produced for the field of English literature and which has a strategic position in that literary community, was translated into Turkish two years later - on the fiftieth anniversary of the Cyprus Peace Operation.